

adimpleri non possit. Negat Bonacina disp. 5. quæst. 4. punct. 3. cum Sanchez & aliis quibusdum, quorum ratio est quia praceptum audiendis Missam obligat pro tempore matutino usque ad meridiem, non verò simpliciter pro brevili hora matutina, aut pro tempore, quo quis futurus est extra terminos territorii, in quo dies festi celebratur. Unde ad rationem in oppositum respondet negando præceptum obligare fummo mane ad Missam audiendam, sed indifferenter obligare pro toto tempore matutino usque ad meridiem, aliquo homines peccarent quoties Missam summo mane non audiunt. Sed prima opinio probabilior, ac magis p. videtur, quia prævidens aliquo periculum, & impedimentum futurum adimplezionis præcepti, hunc adimplezionem prævenire tenet, aliquo malitioso illud prævaricari conseruet, ergo tunc qui summo mane opportunitatem habet audiendi Missam die fello prævidens fore, ut reliquo tempore Missam audi et nequeat ab aliquo impedimento, illam summo mane audire teneret. Nec valet, quod Bonacina respondet subditum teneri prævenire adimplezionem præcepti, quoties tempore impedimenti præviso adhuc refectus p. vi-
ges obligatio præcepti, non verò teneri prævenire adimplezionem dum prævider fore, ut subsequenti tempore exceptus remaneat ab onere præcepti. Non valet, inquit, iam hæc est manifesta principi petitio, hoc enim est, quod modo disputamus; & si in dubium veritur, an teneatur prævenire adimplezionem præcepti, qui ipso additigris, dum prævider fore, ut subsequenti tempore ab onere illi usus exemptus remaneat, & quantum præceptum audiendis Missa absolute loquendo non obligare brevili hora matutina, sed pro tempore matutino usque ad meridiem; tamen in casu posito, non quod prævideat impedimentum futurum adimplezionis præcepti, & consequenter obligari pro illa brevi hora matutina; non quidem simpliciter, & absoluè loquendo, sed data illa suppositione prævisionis impedimenti futuri adimplezionis præcepti, etiam prævidat fore, ut subsequenti tempore ab onere præcepti exceptus remanebit, sed enim adhuc colose, & malitioso videretur adimplezionem præcepti prætermittere.

censcantur, si interdum, vel sepius illud omittant, non enim utitur Conciliorum verbis talibus, ac tantam obligationem in-
dicentibus; sed mandat, ut id faciat illis diebus, & aliis per
Quadragesimam, & Adventum, si ita oppotere dixerint, ut ibi
additur, & alias quotiescumque id opportune fieri posse indica-
bitur, ut notat Monfregal in loc. cit.

83. Quarto etiam difficultas. An præter cultum exter-
num in die festo teneamus etiam ad internum. Scotus noſter 3.
d. 37. **Quoniam ad secundum**, affirmare videatur, loquens
enim ibi de precepto diligenter Deum super omnia, & de tem-
pore determinato, quo id preceptum obliget, habet haec for-
malia verba. Quando autem fieri hoc, forte determinavit illud
præceptum divinum, **sanctis Sabbathis**, & maneat uniusque
quod apud se, id est, recolligendo & ferendo ad Deum
sum. Ex Ecclesiâ specificat quantum ad Missam audiendam
in die Dominicæ confer, d. 2. cap. **Missæ** & idem sentire videtur
Catechismus tom. 2. opuscul. tract. 4. ubi ait, quod qui tene-
tur an fore Missam die festo, tenetur non solum corpore interfe-
re, sed etiam mente, quia præceptum Ecclesie omnibus factum
de interessendo conscientia intelligendum est in ore humano, ut
scilicet interfiri, rationabile, atque ita concludit populum
obligari ad Missam cultui intercessione corpore, & mente,
cum animo vacandi Deo, quantum Deus dederit; hoc autem
inquit facere non poterit, nisi mentem elevando, & actum di-
lectionis Dei super omnia exhibendo. Angelus etiam verbo **fe-
riau. 41.** dicit, quod tenentur homines ad celiendum actum
contritionis in diebus festis, si sunt in peccato mortali. Verum
communis, & verior opinio docet præter cultum externum in
die festo audiendi Missam non teneri ad illum actum internum
mentis, nisi quantum sufficiat ad attentionem ad Missam debili-
tatem modo superius explicato, & Navarros in Manuſcripto cum
pluribus aliis, & communis sententia docet non teneri homines
ad actum internum dilectionis Dei super omnia, aut contritionis
in diebus festis, & huius opinionis videatur etiam esse Do-
ctoris noſter loco citato licet proposito circiter, dum ait quantum
ad cultum Deo exhibendum in diebus festis Ecclesiæ hoc
specificat quantum ad Missam audiendam, & ergo de mente
ipius ad nullum actum tenorem internum contritionis, vel
dilectionis Dei super omnia, & obligationem actus interni tri-
bunali sanctificationis Sabbathi in lege veteri, non autem Dominicæ
deinde lege Evangelica, ut evidenter conflat ex eius verbis su-
per relatius, quare non puto a communis opinione receden-
dum.

84. Quinto tandem ex dictis in hac quistione inferunt cum
Abelio de tertio Decalogi præcepto fest. 2. & quod modis in hoc
præceptum peccare, etenim ex dictis art. 1. deducitur contra
hoc præceptum peccare, qui diebus festis contraria Ecclesie prohibi-
tionib[us] opera exercent servilia abusiva aliqua ultra legitima caufa,
& qui alios ad cogitare, vel inducunt, ut etiam Superiores sibi
subditos permitentes diebus festis operibus illis servitibus vul-
bare. Item qui diebus illis officinas tenent apertas ad merces
vendendas virtutu quotidiano minime necessarias, & qui eis
necessitatem aliquid vendunt, vel emunt, pregiertur si in emplo-
nibus, & venditionibus, illis tempore aliquod notablem impedi-
mentum. Item Iudicet, as ilorum Officiales diebus festis judicia-
les actus exercentes abusiva aliqua urgente necessitate, & tandem
qui totos dies festos, aut maximam illorum partem commis-
sionibus, choro[bus], iudeis, ludi, &c. ac aliis actionibus vanis impedi-
ent. Deinde ex dictis in articulo deducitur graviter contra
hoc præceptum peccare qui diebus festis Missam audire omi-
nit, vel integrum non audiunt, & vel si praesentes fuerint, non
tamen eis debita attentione adiungunt, & partem aliquam
eis vanis cogitationibus, & lucep[er]di confabulationibus deli-
berat distractram[er]e, & denique peccare Patres familiæ, & S[uperior]es
Superioris, qui filii & subditis Missam diebus festis audi-
pari curant, & negligunt.

QUÆSTIO QUINTA.

De quarto Decalogi precepsio

Explícatis hæc tenuis prime tabule **præceptis Dei** cul-
tum, honorem, & amorem resipientibus nunc ad
præcepta secunda tabule procedendum est, quæ ad
proximi dilectionem pertinent, exordio ab illo de-
sumpto, quod exodi 10. primum obirent locum, & illis expro-
mitur verbis: *Honorata Parva tuum, & Matrem tuum.* Ratio autem ordinis, & connexionis, scilicet continuationis hujus quarti
præcepta ad tria alia præcedentia primæ tabule sit, quia cum
præcepta Decalogi nos ordinem ad dilectionem Dei, & Proxi-

mi, hoc quarto præcepto precipit ordinatio hominis ad proximum suum; inter proximos autem maximè obligamus parentibus; & idem immediata post præceptos nos Deum ordinantia, tamquam ad ultimum finem, & universalis principium nostrum esse, ponitur præceptum nos ordinans ad parentes, qui sunt particularē principium nostri esse; & quoniam præter obligations generales, que uniusquemque proxinorum spe-
cialis, sunt aliquæ speciales filiorum erga parentes, & vicissim paternum erga filios, qui hoc quarto Decalogi præcepto prescribuntur, ita sunt in praesenti quæstione explicantæ; quamvis enim in hoc præcepto expressa mentio non fiat amoris, & honoris parentum erga filios; nihilominus subintelligitur ut Bonac. advertit disq. 5. qu. un. punct. 1. ex D. Antonino p. 1.
14. c. 4. cui enim ipsam naturam parentis in amore, & honore filiorum sufficienter inclinet, opus non fuit hoc debitum exprimere, quia vero filii in honore, & amore parentum ita non sunt propensi, idem in hoc præceptum facta fuit expressa mentio honoris filiorum in parentes; & haec omnia docet etiam Aetefanus nostrar. I. 1. rit. 24. ar. 1. in fine, & anæ onnes D. Bonac. 3. d. 37. dub. 4. litterali.

plusquam me, non est me dignus, sic etiam Bonac. discutit loc. cit. cum Doctoribus atlatis.

89. Sed difficultas est, An si Princeps det liberam facultatem occidendi proscriptos à patri, licite ne filius patrem occidere posset. Affirmant Jurisconsulti nonnulli, tunc quia filii negare debet alimento patri proscripto; ergo & poterit occidere; tunc quia aliebi adiutant leges, ut qui proscriptos occiderit, certam mercedem consequtatur, à cuius consecutione filii non excluduntur. Negant Layman, Tambovianus & alii Summi, quia illi gravior, atque ideò moraliter cum Charitate repugnat, & pietate, quia filius Patrem amplecti debet, & aijant leges illas, quæ filium non excipiant, jam defuisse, & expirasse, quia impie sunt, ut & impium esset alimento denegare patri proscripto quod Layman etiam extendit ad parentes respectu filii, & ad uxorem respectu mariti. Quares, an in aliquo casu licet filio patri suo manus violentes inferre. Respondet Monfregalus nostrar. de quarto Decalogi præcepto c. 3. tunc solùm licere, quando filius vult scilicet tueri à necे, quam sibi pater intentat inferre, si alio modo se tueri non posse, ant quando aram capi, ut Rempublicam, Principem defendat, pro quo citaz Azorium,

ARTICULUS PRIMUS

Quanam sint obligationes filiorum erga parentes.

Decet Catechismus Romanus nomine honoris parentibus exhibendis tria precipue significari reverentiam scilicet, amorem & obedientiam, quibus aliqui adiut suntentationem, ut Altefanus, & Bonacina loc. cit. que ad amorem reduci potest; hos ergo quatuor actus in quibus honor parentibus exhibundis praesertim consistit, in hoc articulo explicabimus incipiendo ab actu reverentiae parentibus debito, quos qui-
dauit ali. Altefanus loc. c. esse actus cuiusdam virtutis specialis, quae pietas dicetur, & a Tullio pars justitiae ponitur, cum enim ad rationem iustitiae pertineat, quod debitur alteri reddat, ubi inventur specialis ratio debiti aliquid personae ibi est virtus specialis (ubi iustitia contenta) debetur autem aliquid aliqui speciali-
cier, quia et principium pro lucens in esse, & gubernans, hoc autem principium pietas recipit, in quantum parentum, & patriæ, & his qui ad hoc ordinantur, officium, & cultum im-
pendit, & sic pater, quod pietas est virtus specialis ad iustitiam reducibilis, & quod ad eam pertinet honorem parentibus exhibere. Ita Altefan. loc. cit.

86. Primo; itaque ratione pietatis tenetur filius parentibus suis reverentiam exhibere; quod non solum ex verbis hujus quarti Decalogi precepti deducitur, *Honor Patrium suorum, & Marem suam*, sed etiam ex ipsius iure naturae, cui hoc nititur praeceptum; ius enim naturae dictat reverentiam esse parentibus exhibendam, non tantum interiorum, qui sit per recognitio- nem Superioris; & per quamdam timorem filiale, sed etiam exteriorum, qui verbis exhibetur, & allii signis, scilicet, de eis honorifice loquendo, alisurgendo, caput inclinando, famulando, & similibus, quare omnis edixerat Deus Exod. 2. *Qui male- dixeris Parr, vel Matr, morie moritur;* unde contumelie, con- vicia; irrationes, & alia similia peccata, que in aliis personis plerunque ob levitatem materiae venientia malitiam non tran- sversantur, nisi actione, nos viventes, & quantumcumque ipsi est subvenire, & succurrere, ut pristinam sanitatem, vel libertatem recuperare possint; & à fortiori curare, ne absocta digna Sacramentorum suscepimus, ex hac vita, ne opera pia eorum testamentaria prescriplina, diù differantur; & tandem ne suffragias Ecclesia, & aliis subsidii post mortem debitis fraudentur. Unde colligitur graviter peccare filios contra amorem parentibus debitum, si signa odii parentibus offendant, eisque alipre trahent, si eis non subveniant in gravi necessitate corporali, vel spirituali; si non implent eorum testamenta, & legata, modo sint hatredes; si grave malum, v. g. mortem illos optent, & similia, ut quamprimum in hereditatem succedant. Ita Navarr. Reginald. Fil. Tolet. Bonac. Tambar. & ali paissim.

89 Sed hic oritur dubium, An si pater nulla bona filio relinquat, teneatur ex propriis bonis solvere debita patris. Afirmant quidam Jurisperiti innixi L. his solis ss. de condit. indebit, in qui sancit, si quis rem alienam accepit, & res illa in utilitatem alterius fuerit concessa, teneri hunc tertium ad solutionem sibi, si quis accepit non solverit, & hoc etiam affirmant de mutua pecunia a Patre accepta, que expensi sunt pro alimento ejusdem filii. Negant Molina, Regin. Sanchez, Tamburino, & quidem probabilius, cum alii Summiuts, & ratio est, qui tunc repenter obligatio est personalis, quaré cum in filios nomine suo pecuniam illam non suscepit, nihil omnino debet; quod etiam quoad pecuniam per filii alimenta suscepit, de qua major est difficultas, affirmari debet: quia Pater filius ales retenet, & hi ius habent adversus Patrem alimenta petendi, quae de causa mutuam illud à genitore acceptum tempe contra illum urget, & cedet, & non adversus filios. Quod etiam probatur a pari, scit enim deficitibus viri bonis uxori regulariter non tenetur debita viri soli fore, etiam ad ipsamtem ixorem, & ad familiarii aliendam contracta, quia utramque ales marito incumbit, & non ixori; ita pariter in casu positivo, si bona paterna non superpetat. Neque igitur lex in oppositione adducta, illa enim solum habet locum, cum tertium pecuniam accepit ex causa lucrativa, non autem iuxta, at filius alimenta conquassit ex causa onerosa, quia ipsi omnino à Patre debentur.

90 Tertiū teneatur filii obedere parentibus, unde Apostolus pluribus in locis illud inculcat sibi obediē parentibus & aefris, ad

phemiam provocet; si maritum sequi reculeret domicilium mutante, dummodo possit sine periculo vita, & salutis, & contrarium non sint pedi; & maritus post nuptias non sit factus vagus; non enim tenetur sequi maritum vagabundum, si tempore contractus vagari non solebat; vel uxor hunc mariti motu ignoravit, quia si moverat a principio, tenebatur sumi sequi, dummodo ob honestam causam, & fine mortis pericolo id facere posuit. Tamen graviter quoque peccat si sine sufficienzi initio de mariti contentia male justificat, sive post pauca causa debitum negat, & si quid notabile contra viri voluntatem expedit, & confutendum foremaritum simili status, nisi tam ex parapheinalibus si habeat, id fecerit. Ita Navarrus, Sylvestris, Sanchez, Reginulus, Toletus, Clavis regia, Sayrus, Fillius, Bonac, Monfregal, & alii DD. patrini.

Ios Hic disputari solet, An si maritus asilienum contraxis, ut uxorem aleter, cogi possit uxori illud solvere ex propriis bonis defensu marito, de quo fuisse Bonacius dictur. loc. cit. punct. 7. num. 13. quod difficultas soluta manet ex dictis art. praec. ed. num. 89. de debitis parte contractis pro filio silendo, ac patre defuncto filius ea solvare teneatur et proprie bonis. Sed major difficultas est, & carior; in extrema necessitate quis magis sit adjuvandus. Patrem, filium, & uxorem, vel fratrem in extrema necessitate constitutus, nec nisi duos habet modicos panes quorum unum, sibi referat ob individui proprii conservacionem; alterum cui comedendum porrigitur debet patris ne, an filio, an uxori, vel fratri? Dixerunt aliqui absoluere loquendo potius uxori subveniendum esse, quam filii, & parentium ipsi juxta illud Gen. 2. Propter hoc reiuxeris homo a parem, & matrem & alterbit uxori sua, pro quo dicendo modo citarunt Suarez, Valencia, Coninch, Henriquez, Cagliari, Bonac, & alii. Comunior tamen, & probabilior opinio apud Lessium, Tamburinum loc. cit. & Sipilos Patrem praefert omnibus aliis, quia plura debet filius patri, quam pater filii, vel quam frater fratti, & conjugi conjux, cum sit principium carnale iure est, & ab eo, constitutione, & educatione habeat, qua ratione dixit Aris. 9. Eth. quod filii benevolentibus parentium quam filii sunt. Hoc autem signata est alterum loquendo de extrema, vel saltem gravi necessitate; nam exira illam, & in communibus necessitatibus dicunt quilibet potius filio succurrere debet, quam genitoribus ipsiis, ut ipsi praxis quotidiana docet, qui filius sub cura parentis est, non autem parentis sub cura filii; genitoribus item plures debent erari in communib; necessitatibus, quam parentes, vel filios, & pariter in communib; necessitatibus alegendanis sublevidant, ut per viro datam in communib; commercio, ut sociam inseparabilem, & in hoc sensu interpretetur illud Gen. 13. Relinquit homo patrem, & matrem. & ex utrumque in communib; necessitatibus at potius uxori subveniendum quam parentibus, & filiis, non autem in extremis. Si tandem quereras, cui potius ex parentibus est in extrema necessitate subveniendum, patre ne vel mariti, si quisque subveniendum non potest, sed tantum alterum, respondentem est eodem modo, paternum vel filium subveniendum, esse, quam Matris, ac etiam eadem ratione, parentibus enim in necessitate subveniendum est, tamquam principis nosroris originis, nobis horum autem, & altiorum principiis ratione haberet Patrem, quam mater. Addit tamen Tamb. loc. cit. 9. inter hos confragantes adeo stricte coniunctos, non esse mortale dictum prælatum non obliterare, quia inter hujusmodi obligacione tantum differimur non intercedere, ut sub propria mortali alteri alteri preferri debet.

QUESTIO SEXTA.

De quinto Decalogi Praecepto.

101 E xplicari quatuor Decalogi praecipit honorum, & dilectionem Dei, & proximi recipientibus, sequitur, ut praecipit quibus suis proximi violari prohibetur, & aggrediantur, exordio ab illo defungit, quod Exodi 20. habet his verbis. Non occides, & eti quintus Decalogi praecipit, quo prohibetur iniuria, & qua proximus laedit in persona propria. Ad ejus explicationem tractari solet de homicidio, mutilatione sui ipsius, de homicidio, & mutilatione alterius, & de restituitione properius alterius iniuriam occisionem, vel mutilationem facienda, sed quia haec omnia sufficiunt per se, & sunt superius disp. 8. de Restituitione particulariter. de Restituitione danni in bonis corporis, hic breviter agemus de intelligentia quinti hujus praecipi, & declarabimus quid intelligatur per homicidium hoc praecipito prohibitum,

ARTICULUS PRIMUS.

Quomodo hoc quintum Decalogi praecipit intelligi avertit.

102 P rimo D. Bonac. sent. disp. 37. dub. 5. litterali ait hoc quinque Decalogi praecipit non tantum prohiberi homicidium exterius, sicut intelligebat populus carnalis in veteri testamento, qui solius reputabat illud prohiberi, pro quo interiebatur ab ipsa lege 3. fed secundum intellectum legislatoris, & secundum explicationem a Christo Domino summo legislatore factam Matth. 5. prohiberi, & homicidium exterius & voluntarium deliberativam ordinatum ad ledendum proximum ex ira cuncta, unde inquit prohiberi iram cum contentia deliberativa in animo, & cum explicatione exterioris in verbo, & signo, & cum preparacione in facto, & hoc aperte deducitur ex verbis Christi Domini loc. cit. cum inquit Audibilis quia di-
lum si antiquis non accidet: ego nescio vobis; quia omnis, qui in latere stans non resurget iudicio, qui nesciit dixerit fracti pacies, & res erit concilio, qui dixerit, fatus, reus erit gehena ignis, quibus verbis dat intelligere triplicem gradum peccati ira cunctis homicidiis consummatum, unde non tantum datur intelligi in predicto mandato prohiberi perpetrationem homicidii in opere, ut etiam offensam in corde, offensionem in signo, & expressionem in verbo. Ita dicitur D. Bonac. loc. cit. ex quo discursu colligitur, non modo hoc quinto Decalogi praecipito prohiberi homicidium exterius, sed etiam quilibet infausti vindicta appetitus, & quilibet probatum, & contumeliosum verbum, aut aliud ira, & malevolens exterius signum, quibus veluti gradibus inter rixas ad ultimum ira, & vindictam effectum perverunt, quod est homicidium opere perpetratum, ut etiam adverbii Abellius de quinto Decalogi praecipito sec. 5. §. 1. quae omnia peccata, cum sint mortalia, eterna sunt penitentia illa digna, que nomine iudicij, concilii, & gehennae significantur, velut variis gradibus diffinita, ut ibi commentator Interpres exponunt. Ex quibus tandem inferunt tria præfert hoc praecipito prohiberi, ut etiam explicatur in Catec. Rom. p. 3. cap. 6. primum est, quod liber momentum corporale proximo iniuste illatum, & tanti magis nisi in propria persona, vel per se ipsum, vel per alium jubendo, consolando, contentiendo, aut alia qualcumque actione cooperando. Alterum est quodcumque concivit, aut probatum, & injuriosum verbum ex ira, & appetitu vindicta in eum prolatum. Tertium tandem est quilibet deliberatus ira moros, & videntibus appetitus, etiam neque actu, neque ullo verbo, aut signo exteriori probatur.

103 Secundo, quamvis certum sit, & de fide aliquam hominis occisionem tam rixa naturali, quam divino illicitare esse, ac prohibitam, non tam occiso hominis illicitare, si præsece confideretur quatenus per eum homo privatus vita vegetativa, & sensitiva; nam eadem ratione illicitum est fieri animalia occidere, quia pariter est velut invenire subveniendum non potest, sed tantum alterum, respondendum est eodem modo, paternum effe animalia occidere in hominum ulti, sicut etiam licetum est herbas, & plantas fecare in ulti hominum, aut animalium, ut confat Gen. 1. 9. Nec etiam hominis occiso est illicita ex ratione præcise, quod per eam vita rationali homo privetur, quia tunc omnis occiso hominis illicita est, quod etiam falsum est quia pariter certum est, ac de fide aliquam hominum occisiones licitas esse, siquidem etiam iure naturali notum est peccatores, & improbos Reipublica perniciose licite occidi, nam cum pars naturaliter in bonum totius ordinetur, sicut est erga partem id facere, quod bono communis expediens est, expedit autem aliquando bono communis, ut malefactores alii partibus communis nocentes delectantur auctoritate publica. Itaque hominis occiso est etiam ratione propriæ est illicita, quod per eam vita rationali privatur contra rationem, & voluntatem suam rectam, quia iure naturali vivere vult, ac velle potest, quamvis Deus placet; cum enim ead est contra rectam hominis rationem, & voluntatem, tunc propriæ est contra charitatem, & iustitiam, quia libet in tali casu habet ad propriam vitam conservandam, quo iure rationabiliter privari non potest, & talis est hominis occiso, quod per hoc quinto praecipitum prohibetur. & quae communis in illis homicidium appellatur, quod intrinsecus, & semper est illicitum. Præterea hominis occiso ex eo peculariter redditum illicitum, quod occidatur ab homini private, etiam aliquis morte fit dignus, etenim malefactorum occiso solam est licetum, quatenus bono communis expedire iudicatur; quare ad illum duxerat pertinet cui cura boni communis specialiter incumbit, ac proinde ad eum qui publica fungitur potestate, & auctoritate doceat Scotus q. d. 15. q. 3. art. 2. lit. G. §. Sed quis est in sua occisor, ubi inquit hoc praecipo, Non occidat-

pro-

QUESTIO VI. Articulus I.

243

quidem peccati reus est, scilicet in temperantia, & in iustitia, ut sit Avit. 3. Eth. c. 5. quamvis enim tale homicidium, non sit ex proprio, sive voluntariu[m] directu[m], etiam voluntariu[m] indirectu[m], & in sua causa culpabile; est contra vero qui culpat in inebriavit, fed de homicidio pericolo nihil suspicatus fuit, quia antea expertus non erat scilicet in ebrietate ad pugnam inclinatus esse secuto infelis eventu, non est de criminis homicidii argendus, aut puniendus, & ratio est, quia tale homicidium negat se directe voluntarium, ut patet, neq[ue] indirecte, & in causa, nam aliquid ita voluntarium censetur, opus est effectum, ut plurimum, aut frequenter, cum aliqua voluntaria operatione conjuncte effe, alioquin non censetur effectus per se, & secundum intentionem virtuale, sed casualis, & per accidentem; quare tale homicidium non voluntarium, sed casualis, & incipiatum centeri debet, & illi peccavit solius in tali causa peccato in temperantia, quatenus cibis, sed non contra iustitiam peccato homicidii, utpote de quo neque cogitavit, nec probabilitate cogitare poterat, ut debet, quia ratione D. Aug. l. 12. contra error Doctoris nostro impingitur, cum totum oportunitum l. 12. doceat, ut iam olenum est l.c. d. 3. t. 1. n. 19. Adhuc tamen actus occidendi alium etiam privata auctoritate aliquando honestus est potest titulo justa defensionis, dummodo id fiat cum moderamine inculpatur, tunc, ut ibidem diximus, & probavimus n. 10. cum communis DD. & hoc etiam docet Auct. fanus l. 1. t. 1. s. 5. & ex D. Aug. l. de Civit. Dei c. 2.

104 Tertiū ibidem dicitur est num. 17. quod cum hoc praecipito prohibetur omnis inulta homi non occiso, aut mutilatio, ac notabilis alterius leprosi, tunc magis censeri debet hoc eodem praecipito inulta sui ipsius occisionem, mutilationem, & aliam sui corporis notabilis leprosim prohiberi, quia nemo habet auctoritatem in seipsum prohiberi, qui nemo habet in solus Dei humana vita fit dominus directus, & absolutus; & licet homo juvent habeat vitam suam custodiendi, & attendi illa, & suis membris proprietatem viri, & membrorum dominium non habet, ut dictum est supra diph. 3. de Justitia, & Jure q. 2. art. 1. n. 3. quare ex intentione, & directe nemo potest seipsum licet occidere, vel multilateri licet tamem carnem virginis, & inedia moderate affligere, ut spiritus subducatur, inquit est virtus opus, ut ex Apollolo colligitur 1. ad Cor. Capitulo corpus meum, & in servis redige, qui tamem advertunt vitam illi notabiliter inueniunt, & nihilominus continuare, graviter peccaret, quia hoc non debet eum notabilis vita, aut virum detinendo, haec enim est in secretis corporis castigatione, quae & no-
cumentum affert, & majora non subdit impeditur. Ita Cajetan, Victoria, Clavis regia, Navarr. Laym, Bonac, Fillicius, Dia-
pa, & alii, passim, quorum aliqui dicunt etiam in hoc causa multos se jejunis affligentes excusari ob bonum fidem, & zelum Deo placendi. Quod autem de mutilatione spectat, docent communiques DD. loc. cit. dictum est, in dubius tantum casus licetum est alius membris mutilationem. Primum, quando membrum aliquod corporis, & gremium, vel patre factum oblitus bono eius corpori, cum enim patre sit propter bonum totius, quando si oblitus, deleri potest. Secundo quando Iudex, & communis gubernator iudicat tamem panam expedire in punishmentem alium malefactoris, v.g. manus adestionem, ut Reipublica defensione id sit necessarium. Peccant etiam qui legitima auctoritate mucillant, vel occidunt, sed sine iusta, & sufficiente causa, aut ex privata intentione, qui alium occidunt, vel servos, & alios curam aliorum habentibus moderantem, ut dictum est praecipito, art. 2. non tam in licetum est occidere, vel multilateri, non enim tam latre patere debet potestas eorum, qui imperfectis Communib; præsumt, ut sunt Patres familiæ respectu filiorum, & Domini respectu seruorum, quam patet etiam, qui praetuli toti communitate Civitatis, vel Regum.

105 Quartu[m] etiam adverendum est, quod quamvis quotidie homicidium in iustitia, & quilibet notabilis corporis mutilatio ex genere suo grave sit peccatum, interdum tamen ex quibusdam circumstantiis occurribit potest adhuc gravius fieri, ac etiam quandoq[ue]lius. Si enim persona occisa, vel mutilata sit facta, & Ecclesiastica sit pater, vel mater, aut Superior, peccatum fit gravius, & patet si occidit, vel mutat, aut gravis alia perfusio facta sit in Ecclesia, aut aliquo loco sacro cum sanguinis effusione, unde locus illi politius fuerit, quod haec dum homicidii, vel mutilationis circumstantiis sunt necessaria in confessione explicanda. Et contra vero, si plana rationis advertentia, & deliberatio decedit, aut si vindicta aliqua levis appetetur, peccatum si non est, nisi veniale, in quo quandoque nullum est peccatum, si homicidium, v.g. fit catuale, & abque culpa, aut dolo committitur, quod patet intentum evenit, ut si quis faciat aliquid opus, quod nullo modo de se aptum est mortem inferre, & tamet inde mere accidentaliter mors sequitur; si etiam nullum est peccatum, si justa aliqua irascientia causa subfuerit, & solum correctionis gratia aliqua profundetur auctoritate, dummodo tamen ultra limites prudentia praescriptio, nec ira, nec lingua transflant, liquide ut docet D. Greg. in c. Jobalina est in quam impensis existit, alia quam zelus iusticia formans illa ex virtute, hoc ex virtute generatur. Rursum si voluntatis, & non sine culpa se inebriavit, si animi proportionem, & rixandi in ebrietate confutendum tam per seipsum experitus, quod si in materiali scholasticis id diximus habens, homicidio periculum suscipit, & duplicitas

Matri Theolog. Morals.

Q 2 crit.

quidem peccati reus est, scilicet in temperantia, & in iustitia, ut sit Avit. 3. Eth. c. 5. quamvis enim tale homicidium, non sit ex proprio, sive voluntariu[m] directu[m], etiam voluntariu[m] indirectu[m], & in sua causa culpabile; est contra vero qui culpat in inebriavit, fed de homicidio pericolo nihil suspicatus fuit, quia antea expertus non erat scilicet in ebrietate ad pugnam inclinatus esse secuto infelis eventu, non est de criminis homicidii argendus, aut puniendus, & ratio est, quia tale homicidium negat se directe voluntarium, ut patet, neq[ue] indirecte, & in causa, nam aliquid ita voluntarium censetur, opus est effectum, ut plurimum, aut frequenter, cum aliqua voluntaria operatione conjuncte effe, alioquin non censetur effectus per se, & secundum intentionem virtuale, sed casualis, & per accidentem; quare tale homicidium non voluntarium, sed casualis, & incipiatum centeri debet, & illi peccavit solius in tali causa peccato in temperantia, quatenus cibis, sed non contra iustitiam peccato homicidii, utpote de quo neque cogitavit, nec probabilitate cogitare poterat, ut debet, quia ratione D. Aug. l. 12. contra error Doctoris nostro impingitur, cum totum oportunitum l. 12. doceat, ut iam olenum est l.c. d. 3. t. 1. n. 19. Adhuc tamen actus occidendi alium etiam privata auctoritate aliquando honestus est potest titulo justa defensionis, dummodo id fiat cum moderamine inculpatur, tunc, ut ibidem diximus, & probavimus n. 10. cum communis DD. & hoc etiam docet Auct. fanus l. 1. t. 1. s. 5. & ex D. Aug. l. de Civit. Dei c. 2.

Q 2 crit.

Ephes. 6. & quidem in primis eis obediens tenentur in his, quæ spectant ad bonos mores, ita mortali peccant, si cum pericula resiliunt patri præceptis, ne fortentur, ne indus prohibitis vident, ne pravas conformatio[n]es levant, & similia: item obediens tenentur in iis, quæ ad dominum gubernationem pertinent ita ut si obediens recusat in eis gravi, & aliquip momenti, graviter peccant, maxime si ex contemptu id faciant, vel animi oblatione. Non tamen obediens tenentur in rebus pravis, quia tantum in iis obediens tenentur, in quibus sunt illi subiecti, in rebus autem pravis non est patri subiectus, quia præceptum, & voluntas dei preferendum confitit; quales est Religionis ingredi, & hoc intelligitur non solum de necessitate præfisi, sed etiam si probabilitas futura credatur, & de proximo ut prædicti Doctores advertunt, & de necessitate parentum præcisæ, non autem fratum, fororum, & aliorum propinquorum, non iam autem stricto præcepto tenetur istis subiectis, & consequenter negat ut necessitatem florum tenetur facta bona private sicut tenetur ad subvenientem necessitatem illorum, dum aliter subvenire non potest, nisi in seculo remaneant. Et tandem in casu propposito non solùm tenetur filius dum est in seculo ab ingredi Religionis abstineat, sed etiam tenetur tempore Novitatus egredi, ut dictæ necessitatibus parentum subveniri, quia in utroque casu eadem ratio militat, ut Bonacina aduersit. loc. c. punct. 5. cum pluribus aliis Doctoribus ab ipso adductis.

91 Major difficultas est, si necessitas parentum post profissum filii supervenerit, an licet posse, & tenetur a Religioni egredi eam sublevandam. Respondebat cum communis DD. quod si ea necessitas sit extrema, tenetur egredi ad tempus si altera necessitas parentum sublevare non possit, & petita tamen prius sui Superioris licentia, & facultate, licet non obtenta, si autem tamen sicut gravis tamè, in qua utrumque possint vivere, non tenetur quidem, potest tamen egredi, si Superior permisit; & in his casibus post Religionis egressionem tenetur deferre habitum, & servare vota, & præcepta Religionis eo modo, quo commode potest, qui per egressionem ad tempus non eximunt ab obligacionibus, quas per professionem contrahit. Dicit ad rem ipsa sublevare parentum necessitate professus Religiosus ratione voti Deo facti debet ad Religionem redire, in qua prius per professionem vota Religionis emiserat; sublatam enim causa remanendi in seculo non potest amplius in remanere, quia votus obligat ultra præcipitatem intentionem. Ita obediens filiorum parentium debita dicitur etiam Bonacina l. c. punct. 4. cum communis Doctorum, quos ibi referit; & Ales, noster antezonies loc. cit. ar. 3.

91 Hic disputari solet, An pater licet potest retrahere filium à Religione, sed ejus ingressum in Religionem impedit? & de quo prædicto sufficiens refutatio est iuxta doctrinam Scotorum 4. d. 16. qu. 3. & disputationis resolutio est iuxta doctrinam Scoti 4. ar. 2. qu. 10. Unde hinc solam addere sufficit, quod cum Pater licet id facere faciat, non prætextu præterim paupertatis, & necessitatis, ut hoc non iuvum sit licet, & sufficiens ad impedientium ingressum filii in Religionem non quinque sunt necessaria, ut nota Monsregalis noster lecit, e. 4. ex D. Th. 2. qu. 10. ar. 4. Primum est ut necessitas sit praefixa, vel proxima. Secundum, ut sit extrema, vel qualis extrema. Tertium est filius remanendo in seculo potest subvenire necessitate parentum prædicti, & quodcumq[ue] ipsa necessitas, & ingrediendo Religionem non possit. Quartum est non sit alius, qui possit, & vel subvenire. Quintum, ut filius regnans in seculo non habeat probabile periculum filii suorum spiritualis, id est, quod in seculo non possit evitare aliquod peccatum mortale, vel eius proximan occasionem a quo tamen periculo liber fieret per Religionem ingressum. Et ratio huius est quia unusquisque ex ordine Charitatis propriam salutem spiritualis magis diligere, & procure tenet, quam corporalem aliorum etiam proximorum, & parentum, ut adhuc magis constabat ex modo dicendis.

92 Quarto tandem tenentur filii subvenire parentibus tam in necessitate spirituali, quam corporali, modo subvenire, & sustentare vident, & ratio deducitur ex proxime dictis: quia filii speciali modo tenentur ratione pietatis ad amorem erga parentes, non possunt autem eos vere diligere, nisi tempore necessitatis eis subveniant. Ita D. Thomas Lc. Toletus, Reginaldus, Clavis regia, Bonacina, & ali Theologi passim difficultas solùm est au proper subvenientem parentum possit filius dimittere ingressum Religionis, vel ab ea egredi; quod difficilis resolvenda est consequenter ad hanc dictam, quod necessitas qua premuntur parentes, vel est extrema, vel taliter gravis, que talis hoc loco dicitur, dum pater vivere quidem possit sine alterius opere, led vivet cum notabilis justitia a filiis statu, & maximo sui conditionis derimento, ut mendicando, & famulando alii. Si necessitas non sit extrema, nec gravis, sed communis, vel nulla, in tali casu inquit Alesianus Lc. prætermitti possunt officia pietatis in parentes propter Religionis divinum cultum, & in hoc sensu sit D. Hieronymus esse locutum in Epist. ad Heliodorum. Per calcum perge Patrem, per calcatum perge Matrem, ad vexilla Crucis evola, summum genus pietatis est finis crudelis. Si vero necessitas parentum est extrema, vel falsem gravis, non debet

Sanct.

Sanct. Episcopis collat. 9. ac etiam si filia invito parente nubat, quia nullo iure sufficienter probari potest patrem ob id exim ab onere tradendi dotem, quam alia tradere tenebatur. Unde graviter parentes peccant si diligentiam saltem mediocrem non adhibeant, ut bona acquirant; quibus filii alantur, & hereditatem habent, juxta sui status conditionem; item si bona dilapidando imponentes le redditum ad liberos honeste secundum suum statum educando, & dorando, & tandem si sine iusta, & legitima causa filia docem negent, vel filium exaherent, ut quia vuln Religionem ingredi, vel quia ipsi invitus nupis, vel quia filius ordinum sacram fuscipit, sicut enim pater bonus liberos doceat tenetur pro matrimonio, vel Religionis ingressu, ita etiam ad sarcos ordinis fuscipendos. Ita Azorius, Reginaldus, Fillius, Bonac. Buseph. & ali DD. Iupracti.

92 Secundo tenentur parentes gravi obligatione instruere liberos per se, vel per alios in necessariis ad salutem unde procurare tenentur, ut rudimenta fidei addiscant, scilicet, Orationem Dominicalem, Symbolum Apologetorum, præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, & alia, quæ salutem aeternam, & spirituale anima bonum spectant. Debet enim illos verbis, & exemplis ad bonos mores inducere, & christiane vivendum, & a peccatorum occasiōibus avertire, & eosque delinqüentes non exira, fed ex charitate corrige, nec ulla ratione permettere malorum consorts illos habere, & quantum in ipsis est, omni diligenter, cura, & ut legis mandata obseruant. Ecclesia præcepta casti, & honesti, & reverentiae, sed etiam amorem specialiem, & illius officia, quorūcunque recta ratio, & prudentia id postulat, exhibentes & contraria verò Superiores omnes vicissim teneri ad diligenter gerendam sibi subditorum curam, tam in temporalibus, quam in spiritualibus prout cuiusque officium postulat, ut patet ex. i. ad Tim. Si quis, &c. & ratio est, quia sunt eorum caput, ideoque tenentur quodammodo servata proportione ad eadem, & quæ parentes erga filios. Et quidem quod ad temporalia spectat, domini servi suis alimenta subministrare tenentur, & mercede solvere debitant, & alia praefare, quæ justitia, vel charitate exigit. Quo ad spiritualia verò procurare tenentur, quantum in ipsis est, ut in rebus ad salutem necessariis intrinsecus, ut fervent præcepta Dei, & Ecclesiæ: unde peccant graviter Domini, si sine iusta causa famulos impediunt, ne deos factos debet faintescere, opera servilia eis imponendo, vel alia subendo, quæ sine peccato fieri nequeunt; aut si graviter delinqüentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem non moneant; certum tamen est in ista spirituali cura, inferiorum fratribus esse obligacionem Pastorum, quibus ex officio id munus incumbit, quam aliorum Dominorum. Et tandem tutor, idemque de curatore dicendum est tenetur curam regere pupilli, ejusque bona rite, & fideliiter administrare, & si cut facile cura, & diligentia parentes ducuntur in bonum, ita eorumque incuria, & negligencia faciliter evadunt juxta illud Proverb. 22. Adoleſcens juxta viam suam ambulans, etiam cum senectus non recedes ab ea, & ut Horatius inquit, Quo senectus imbutus recens feruntur obrem seculi diu, & ide parentes incognitib[us] illis, eisque bonis moribus imbuti negligentes graviter peccant, pater immoderat filium verberans, ut si v. g. notabilem affectionem filius ex tali persecione patet, ut non at Bonacina loc. ci. ex Soto, Sylvestro, Reginaldo, Molifio & aliis juxta illud Apof. Parentes nolite ad iracundiam provocare filios vestros, ubi etiam addit teneat Patrem facete sumptus, & expensas, ut filii in literarum studia incumbant, sicut cateni patres ejusdem conditionis in eadem parva conuenerunt. Ratio horum est, quia puerorum animus in tenera, ac puerilitate est tamquam tabula rasa, in qua nihil est depictum, & sic cut facile cura, & diligentia parentes ducuntur in bonum, ita eorumque incuria, & negligencia faciliter evadunt juxta illud Proverb. 22. Adoleſcens juxta viam suam ambulans, etiam cum senectus non recedes ab ea, & ut Horatius inquit, Quo senectus imbutus recens feruntur obrem seculi diu, & ide parentes incognitib[us] illis, eisque bonis moribus imbuti negligentes graviter peccant, pater immoderat filium verberans, ut si etiam in hac vita a Deo puniuntur, ut confit Heli L. Reg. 2.

93 Tertio tenentur etiam parentes liberis relinquere libertatem circa electionem status, itaut cum eligere finit, ad quem ipsos a Deo vocari cogoverint, itaut neque ab aliquo bono statu amplectendos eos invitatos retrahere, & legitima causa, neque contraria ad statum aliquem, sive Religionis, sive Sacerdoti, sive Matrimonii amplectendum invitos cogant, quia ut ait Alesianus loc. cit. quilibet ingenuus est liber quantum ad pertinientia ad dispositionem sui statut. Unde graviter peccant parentes, si abque iusta causa filios impedit, & Religionem ingreditur, si post emissa continentia vota in statu deliberant, & ut dolo deorum implitione retrahant, vel eos cogant, & confundant ac coniungit elindunt, item si eos invitatos dolis, aut minis, nisi in causis iure permisisti, ad ingressum Religionis, aut suspicionem habitus, aut professionem faciendum cogant, unde Concil. Trid. s. 25. cap. 18. excommunicantes coegerentes ad Monasterium filias his verbis. Anathematam Sancta Synodus subiicit omnes, & singulas personas causumque qualitatis, vel conditionis fuerint, fulgentes, si quomodo cumque coegerint aliquam Virginem, vel Viduam, aut quamcumque mulierem invitam præterquam in causis in iure expressis ad ingredendum Monasteria, aut habitum fuscipere, vel admittantem professionem, quique confilium, auxilium, vel favorem dederint scientes eam non sponte ingredi Monasterium, vel habitum fuscipere, aut professionem emittere: hac Concil. loc. cit. ubi similiter quoque anathematam subiicit eos, qui fandam Virginem, vel alium mulierem voluntatem vel accipiendam, vel voti emitendi quomodo cumque fine iusta causa impedierint, & tales sunt omnes illi, qui per vim directè, vel indirectè illam causam eius voluntatem impediunt, id est, per dolum, vel graves minas, & similia.

94 Quarto, quoniam, ut docet Cone. Colon. & aliis Doctoribus in explicatione huic præcepti, nomine parentum, & præser-

phianum

Magistr. Theolog. Moral.

244 Disp. XI. De Legis Divinæ, seu Decalogi &c.
 Ita, quæ conscientia dirigidis deservire debet tūm tandem
 Quia ut ab initio in prefatione hujus Tomi Theologia Moralia diximus, in tanta rerum implexarum, & arduarum varietate, & caligine sola ratio ad captivandum intellectum in Christi obsequium non sufficit, ideoque auctoritatē Sacra Scriptura, Conciliorum, Summorum Pontificum, nec nos SS. Patrum, & DD. maxime probatorum, tamquam certiori, & fidei magis amicis fidendum est, ac præcipue niterendum, non autem acuminis, & perspicacitatis nostræ intellectus, qui in hujusmodi rebus, ut sensibus conquisitum plerumque calor. Loquens igitur hic Auctor fundamento 4. de quarto præcepto honorandis parentes, postquam dubia quadam proposita contra communem eius explicacionem, finem questionis his verbis claudit. Hinc patet quartum Decalogi præceptum non solum examinatum, sed & debere perpendi quid honorare parentes sit, & quomodo solent, & posse hoc præceptum obseruari, & violari. Meum fuit illud ubi proponere, aliorum auctoritatibus solvere, & dilucidare. Hæc Caramel, qui si dubia, & difficultates contra communem illius quarti explicacionem proposita, & exposita, illa quoque solvere, & dilucidare debet ad collendum fidelium perplexitatem, non autem illa insoluta relinquere sensibus eorum conscientias implicando. Verum si communis illius præcepti explicatio quæ præcedit, adducta bene intelligatur, & perpendatur, omnia illa dubia facile diluvantur, & patet quid sit dicendum de fuit, & mendacio in parentes, de carnali commissione filii cum matre, vel sororibus, & aliis similibus; sicut enim qui patrem occidit commitit peccatum specie diversum quam committeret, si occideret alium quemcumque, quia peccat contra duo Decalogi præcepta, scilicet, Non occides, & honora parentes, sic etiam dicendum de commissione filii cum Matre, vel sororibus quod commitit peccatum diversum specie, quam committeret, si cum alia quacumque extrae committeret.

109 Denique hic idem Auctor fundamento S. de Homicidio, quod quinto præcepto interdicuntur, q. i. afferit, & valde probabiliter contrahit quoniam quinto præceptum graviter erit peccatum Medicos ignorantes, & stupidos, qui audacter & grossis visunt, & dextrorum, vel sororium occidunt, & ait hos peccare mortaliter exercendo præxīs, & egrotorum morte ipsi imputandum esse, ac etiam ad refutationem teneri stipendium, quia a Republica recipiunt pro vifendis & gravis, & honorarij, quae habent a singulis, & denique Confessarios graviter obligati, ut Medicos poenitentes super hoc diligenter interrogare, & examinare debeant, an scilicet canonice & grossis curaverint, an eum eorum periculo alienus medicamentis experimentum fecerint, & similia, convenientem enim Doctores committunt, Medicis qui pharmacum infinitim tradit ad sumendum de tali pharmaco experimentum, graviter peccare contra justitiam quoties non adest opinio probabilitis de illo pharmaco, & ex alia parte Medicus habet remedia probabiliter utilia, qui injure vitam infirmi pericolo exponit, cum remedia probabilita pretermittat, ut adhibeantur incerta. Ita Bonacina disp. 2. de peccatis qu. 4. punct. 9. in fine cum Clavi Regia Azorio & alii. Et tandem Atest. noster lib. 6. cit. 14. art. 8. *S. Quid de Medicis*, inquit quod potest impunita culpa mortis infirmi ante factum, in facto, & post factum, ante factum quidem, quando artem quis medicina affinitat, cum sit idiota, & ignorans; in facto autem, ut quando licet sit perfitus in arte, non tamen sequitur traditiones artis, sed fanaliam proprii capitis; post factum tandem, ut quando licet sit in arte perfitus, & secundum artem agat non tamen diligentiam adhibet, ut infirmis custodiatur, si tamen neque ante factum, neque in facto, neque post factum in culpa deprehendatur, si bi non imputatur, si aliquis infirmus ex fatitate sua, vel aliena, vel casu fortuito moriatur, unde concludit quoniam Medicus ad suam conscientiam recurreat debere. Quod si propter defectum, vel corruptiōnem specierum in medicinis postularum & periculum incurrit, respondente secundum Innot. extra c. Tunc nos, quod si medicus debitam diligenter adhibuit in eligendis speciebus, quicquid ibidem accedit inculpabilis erit.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quoniam, & quo casu homicidium sit licitum.

109 Ceterum est superius dictis disp. 8. quest. 2. legitum est esse homicidium, quando fit auctoritate publica per justitiam puniri juxta illud Exod. 22. maleficos ne parari vivere, licet enim malefactores occidere, in quantum ordinatur ad salutem totius Communianitatis, & ideo ad illos tantum pertinet, quibus curam committuntur contumacitatis levanda,

qua ratione D. August. 1. de Civit. c. 2. inquit contra hoc præceptum Decalogi non facere, qui scelerosos interficiunt publice potestatis personam gerentes, & hoc etiam docet Scottus loc. cit. 4. dist. 15. q. 3. art. 2. S. Sed quia est iustus occisor, ubi at hoc, præcepto. Non occides, prohiberi occisionem cuiusvis hominis sine legitima auctoritate, & iusta lege; & ratio naturalis hoc etiam dicit, quia in communitate Reipublicæ jus quoddam est publicum puniendo malefactores ei nocentes, poena delicti proportionata, poena autem mortis in gravissimis delictis, & quale præfertum est homicidium, prudentius iusta confiteretur, quare ibidem diximus extra casum necessariae defensionis nulli licet malefactorem occidere, nisi auctoritate publica, & iusta lege servato, atque ideo non licet Patri filium, nec marito uxorem occidere in adulterio deprehendamus, quia id auctoritate publicam non habent, quare speciali decreto Sacra Congregationis Romane, & universalis Inquisitionis editio 1665. die 24. Septembris damnata fuit haec præpositio? Non peccat Maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensa, Quoniam igitur aliqui nimis licet his casus dilatarunt non solum summo Christiane pietatis præjudicio; hic diligenter deficiendum est, illa quoque solvere, & dilucidare debet ad collendum fidelium perplexitatem, non autem illa insoluta relinquere sensibus eorum conscientias implicando. Verum si communis illius præcepti explicatio quæ præcedit, adducta bene intelligatur, & perpendatur, omnia illa dubia facile diluvantur, & patet quid sit dicendum de fuit, & mendacio in parentes, de carnali commissione filii cum matre, vel sororibus, & aliis similibus; sicut enim qui patrem occidit commitit peccatum specie diversum quam committeret, si occideret alium quemcumque, quia peccat contra duo Decalogi præcepta, scilicet, Non occides, & honora parentes, sic etiam dicendum de commissione filii cum Matre, vel sororibus quod commitit peccatum diversum specie, quam committeret, si cum alia quacumque extrae committeret.

110 Primitus quoque loco cit. diximus cum communi Doctrinam, etiam auctoritate privata licitum esse occidere iniquum inveniorem, & aggressorem ob sua vice defensionem, & integratam membrorum, dummodo id fuit cum moderamine inculpata tutela, hoc est, quando alia via tucri vita, vel integritas membrorum non potest; idque non tantum Laicis, sed Clericis etiam, & Monachis concelebrare esse, ac contra quoniamque cuiuscumque sunt conditionis etiam Superioris existent. Quoniam vero in iustus aggreffor, vel invaseretur dictrum omnis ille, qui alium in iuste occidere vult, vel multilore, etiam antequam hoc actu faciat, dum præfatur prudenter & rationabiliter facturus, ut ibi dictum est; id est oritur dubitatio, an licitum sit prævenire cum qui paratus est in iuste aggredie, & peculiaris difficultas est, an licet prævenire occidendo illum, qui falsis testibus viam alterius oppugnat in judicio, aut falsum testimonium apud judicem depositum. Prima opinio affirmat, licet occidere eum, qui apud Judicem fuit falsus, vel invaseretur vel testimonio id agit, unde certò tibi confat, quod sic occidendum, vel multilore, vel etiam, quibd alii difficilius inveniuntur, amissur bona temporalia, honorem &c. quia haec non est invasio, sed iusta defensio, posito, quod de alterius iusta tibi confet, nec sit alius evadendi modus. Pro qua sententia citantur Bannes, P. Navarrus, Sanch. Card. de Lugo, Dicilius, Diana, Cap. & alii, qui hanc sententiam falsoe latenter defendunt, & simili, convenientem enim Doctores committunt, Medicis qui pharmacum infinitim tradit ad sumendum de tali pharmaco experimentum, graviter peccare contra justitiam quoties non adest opinio probabilitis de illo pharmaco, & ex alia parte Medicus habet remedia probabiliter utilia, qui injure vitam infirmi pericolo exponit, cum remedia probabilita pretermittat, ut adhibeantur incerta. Ita Bonacina disp. 2. de peccatis qu. 4. punct. 9. in fine cum Clavi Regia Azorio & alii. Et tandem Atest. noster lib. 6. cit. 14. art. 8. *S. Quid de Medicis*, inquit quod potest impunita culpa mortis infirmi ante factum, in facto, & post factum, ante factum quidem, quando artem quis medicina affinitat, cum sit idiota, & ignorans; in facto autem, ut quando licet sit perfitus in arte, non tamen sequitur traditiones artis, sed fanaliam proprii capitis; post factum tandem, ut quando licet sit in arte perfitus, & secundum artem agat non tamen diligentiam adhibet, ut infirmis custodiatur, si tamen neque ante factum, neque in facto, neque post factum in culpa deprehendatur, si bi non imputatur, si aliquis infirmus ex fatitate sua, vel aliena, vel casu fortuito moriatur, unde concludit quoniam Medicus ad suam conscientiam recurreat debere. Quod si propter defectum, vel corruptiōnem specierum in medicinis postularum & periculum incurrit, respondente secundum Innot. extra c. Tunc nos, quod si medicus debitam diligenter adhibuit in eligendis speciebus, quicquid ibidem accedit inculpabilis erit.

Quæstio VI. Articulus I.

ter, qui tamē advertunt id non licet, nisi nobilibus, & personis illis, qui suum honorem tueri maximè obligantur, idque solum ad vitandam infamiam, non verò ad injuriam acceptantur. Ita etiam Valentia, Fillius, Turrianus, & Molinapud Bonac. disp. 2. sec. 1. pun. 10. Oppositum tamen docere conatur Caram. loc. citat. q. 2. de Defensione honoris ubi sit, quod licet possit Petrus suum honorem defendere cum moderamine inculpata tutela etiam cum occisione invictoris quando mundo juri natura, stando tamē Juri civili, & Ecclesiastico, etiam si omnis omnis his circumstantis, Petrus pro defensione honoris invasorum occidere non potest, quia multa ius natura tolerat, quia humanum inhibet, & quantis de hoc nullum extet ius explicitum, extat tamen, inquit implicitum, & hoc est certissimum, nam iuxcalares Judices hanc executionem non admittunt, & punient de factis illos, qui ob defensionem honoris aliquem occiderunt; ergo hoc ipsius infinitu videatur huiusmodi homicidium esse ab Ecclesia, & Canonico jure, si non expedit verbi, falem implicito præcepto condonata, & hoc præfertur afferit esse illicitum Clericis, & Religiosis contraria Franciscum Anticum tom. 5. disput. 36. num. 118. dicentem etiam Clerico, & Religioso licere calumniam dare de le, vel de sua Religione gravia crimina spargere mitemant occidere, quando alius defendendi Religionis honorem modus non suppetat.

111 Sed quoniam hoc ultimum sit omnino verum, non licet scilicet Clericis, & Religiosis talera defendendi modum honorum proprium, vel Religionis, ut nos quoque diximus disp. 8. cit. quest. 2. 1. num. 25. contraria euidenti Anticum, & præferim, quia talis opinio quoque damnata est prædicto S. Congreg. decreto, ubi hæc propositio damnatur, ut scandalum, & errorne; Est licetus Religioso, vel Clerico calumniam dare gravia crimina de le, vel de sua Religione spargere ministrare occidere, quando alius modus defendendi non suppetat, vel suppetere non videatur, si calumnias sit paratus, vel ipso Religioso, vel tamen Religiosis publico, & coram gravissimis viris praedictis impinguere, non occidatur. Quoniam, inquam, verum sit, & probabilitum id Clericis, & Religiosis non licet, non ita tamē de Laicis, & secularibus, praefectionibus nobilibus discurrendum est, quia non eadem currit paritas Clericis, & Laicis, ut ibi probavimus, qui ratione Sacra Congregatio hoc affectum de Clericis, & Religiosis damnavit, non vero de Laicis, & nobilibus, sed communem DD. opinionem in sua probabilitate reliquit. Neque ratio a Caranule in oppositum adducta urget, quod nempe Judices hanc executionem non admittunt, & de facto illos punient, qui ob defensionem honoris aliquem occiderunt, nam Judices id faciunt cum plebeis, & ignobilibus, quibus hoc non est licitum, & si interdum ita etiam procedunt cum nobilibus, hoc inde eventit, quia eis non confit, an id fecerint cum circumstantibus debitis, nimisrum cum moderamine inculpata tutela, qui condicione omnino necessaria est, ut talis modus proprium honorem defendendi sit licitus nobilibus. Plura alia habet ibi Auctor circa hanc materiam, quia vix percipi posunt, & fine ratiō legi ob stolidi obsecratorum, & diversitatem a ceteris Scolasticis per tractandis, cùm enim ex se difficile non rehorico modo exigitari possunt, sed facili, & magis obvio.

112 Tertiū est Difficultas, An viri nobili duellum acceptare licet, ne vilis habeat, & consequenter ne honorem suum amittere cogatur. Solutio difficultatis confat ex dictis disputationibus. 10. quest. 4. art. 2. de Bello, & Duello, scilicet, non licet nisi in quibusdam causis ibi infinitus, & ratio est; quia ex una parte heret contra iusta naturale, per quod omnis pugna privata periculi eadis proximi expedita est illicitum, & contra gravissimas Pontificum Constitutiones, unde in alio Sacra Congregatiois decreto hæc quoque præpositio damnatur. Vir equerry ad duellum provocatus porro illud acceptare, non similitudinem nostram apud alios incurrit, & ex alia parte non defensum alia remedia conservandi honorem in similius provocatiōnibus modo jam infinita loc. cit. numer. 113. Causa autem in quibus licitum est acceptare duellum, ut ibi diximus, sunt duo prædictum, primus est, quando quis videat in iuste occidendum a provocante, nisi duellum accepterit, ut si quis iniurium inerem aggreffet gladio stricto sic eum minatur. Tunc pugnare volo in eo condicione loeo, nisi acceptes, hic te confodiam; si enim in tali casu licet sine periculo excommunicatio duellum acceptare potest. Alter calus est, quando commune bonum id potular, ut si bellum duorum Principum muretur in duellum ad illud terminandum, & evitandum magis periculum publice cedis, ut ibi declaratum est. Tunc, tandem cum aliis lib. 6. cap. 3. §. 3. addit. licet etiam illa acceptationem duelli ob defensionem bonorum temporalem magni momenti, ut si quis de nocte domum eiususdam divitius ingressus, si cum alloquatur. Auferam à te, Mafrii Thol. Mgr.

In intentione, scilicet, ciuius moriendi, quia id est directè se fensum occidere, qua ratione debemus art. præced. num. 104, quod si quis adverteret virtutem suam jejunis, & macerationibus carnis notabilitatem minimam, & nihilominus contumaciter, graviter peccaret, moderatè autem iis afflictionibus se afficeret ex intentione placendi Deo, & subiiciendi carnem spiritui duximus esse licetum, inquit & virtutis opus quamvis deinde per accidens sit mors velocius secutus; id enim non est nisi indirectè mortis fibi causam esse, quod in multis casibus licet iam diximus disp. 8, cit. qu. 2, art. 1, num. 17, quare concludendum est cum communione DD, quod si quis contraria regulas prudentias indirecere sp̄ia viris suas sese cruciaret, & affigret, & unde notabilitate via libri brevioret reddetur, peccati homicidii reus esset, & talis occiso sui directè esset.

116 Sexto tandem folio agitari quod de pueris, qui ut sonoram vocem retincent, solerter Medie manu, abique morali pericula mortis, Eunuchi sunt, & enim periculum existente certum est non licere, sicut etiam nec licet Patri id in filio sine ipsius plenaria confidenzia attendere, quia Pater non est dominus membrorum filii, his ergo supponitis conditionibus quæcumque est, An conscientiam Pater castigare possit, ut voce, & canu Ecclesiæ serviat, quam fuisse peccatoria Caramel loc. q. de Castracione pro parte negativa, & Tamburini lib. 5, cap. 2, 3, pro parte affirmativa. Negativa pars ita probatur, quia tametli licet aliquod membrum aliquod abscindere, id licet ratione solius necessitatis, ut dictum est ar. præced. num. 104, sed in casu proposito non absconditum membrum ex necessitate, ut scilicet corpus, vel aliquod ejus membrum principale in suo est conferetur, ne pereat, sed ut vox tantum dulcis, & sonora conferetur ergo nulla ratio naturalis dictat in illo casu, ut unum membro dampnum inferatur, inquit propterea absconditur pro melioratione tantum vox, nam vox dulcis, & sonora non est medium necessarium pro salute tuenda totius corporis, vel alterius membrorum non absconditum membrum ex necessitate, ut muliere suspecta, cuius retentio scandalum daret, licet cum ea non pecteat, Ita Navarrum, Sanchez, Fillius, Buseph, & alii.

117 Sed Difficultas est: Au copula cum ipso alterius de futuro fit fornicatio simplex, vel adulterium. Afferunt plures Doctores spofaliam addere fornicationem sponi, vel saltem spofaliam novam malitiam iniuriae specie distinctam, & in confessione necessariò explicandam. Ita Sanchez, Coninch, Hurt, Tancred, Diana, Fillius, & plures ali. Negant alii, & probabilius spofaliam novam addere malitiam fornicationis, qui proinde dicunt hanc circumstantiam non mutare (speciem), nec esse necessario in confessione aperiendam, quia per ipsa formulam sponiatus sibi ad matrimonium, sive coniugatum, sive tantummodo ratum, & idem tunc tantum erit adulterium, ut iam diximus lib. 4, sent. disp. 7, q. 9, art. 3; 107. cum Ponce, Meracio, Caspensi, Brancato nostro, Tamburino, & alii. Præterea est Difficultas, an copula fidelis cum infidei fit fornicatio simplex, vel addat novam malitiam specie distinctam, eam libertatem non denegare, tales autem sunt causa in probatione conclusio ad dicitur, quam tenet Saloniūs 2, 2, quæst. 65, art. 2, contr. 2. Pafq. deci. 48, & alii, ac etiam probabiliter reddit quotidiana praxis præterim in Romana Curia, ubi huiusmodi Eunuchi permittuntur in servitium Musice, & Ecclesiasticum. Alia ad hoc quintum Decalogi preceptum spectantia videantur disp. 8, cit. q. 2.

QUESTIO SEPTIMA.

De Sexto Decalogi Precepto.

Divisi Aug. qu. 17. super Exodum, ut refert Alesfor lib. I. tit. 31, docet hoc sexto Decalogi præcepto: Non machaberis, non modo prohiberi adulterium, quod nomine Machi designatur. Machari enim est adulterari, & omnia machas adulteri est fed in genere omnem illicitum concubitum, & illorum membrorum omnem illicitum utrum, sic etiam dicitur D. Bonav. 3, d. 37, dub. 6, littera b, ubi aut in mandatis Decalogi prohiberi peccata, & maxime in mandatis secundis tabulis, secundum quod sunt ad novendium proximo ordinata, & quoniam quantum ad peccatum carnis magis offenditur proximus per adulterium, hinc est quod illud præcipue prohibetur in illo ramen intelligitur prohiberi omnis illicitus coitus, & membrorum illorum abusus, sive per peccatum fornicationis, sive per peccatum contra naturam. Septem autem luxuria species numerari solent, ut notat Alesforus loc. cit. & lib. 2, tit. 46. Fornicatio simplex, Adulterium, Stuprum, Raptus, luctus, Sacrilegium, Peccatum concubinatus, & cetera.

sunt contra Naturam, quibus claritatis gratia addi solet Impudicitia, quæ constituit in actibus, aspergitque impudicitis, & verbis obcenis, ac similibus extra matrimonium, de quibus omnibus agendum est in presenti quæst. ut pateat quid hoc factum præcepto prohibetur, & dicuntur species morales non physicas, ut notat Fillius p. 3, tract. 30, cap. 2.

ARTICULUS PRIMUS.

Affignatur, & Declarantur species luxurie hoc præcepto vestis.

118 **P**rima species luxurie est fornicatio simplex, quæ ex Alesforo loc. cit. & alii, communiter est ordinatus concubitus, quo solitus solutum naturali usu cognoscet, & intelligitur solutus, & solute quilibet vinculo, scilicet, & coniugii, confangunitatis, ordinis, religionis, & voti continet, naturaliter vero usus dictur ad differentiam illius, qui est contraria naturam. Hanc autem simplicem fornicationem esse peccatum mortale est de fide, oppotuisse afficeret est hereticum, ut definitum est in Clement. Ad nostrum de Hereticis, & expressis verbis ita docuit Apostolus ad Ephes. quando dicit: quid omnis fornicator, aut immundus non habet hereditatem in regno Christi, & ad Galatas 5, premisla fornicatione, & quibusdam aliis vitiis subdit, quod talia agunt, regnum Dei non possident, sed ut hoc autem nihil excludit, nisi peccatum mortale, ut ait Alesforus loc. cit. ad hanc autem speciem reducit Concubinatus, qui est fornicatio concubinata cum certa aliqua persona soluta cohabitatio cum illa, quod est peccatum grave, & periculosem, eo quod hominem in continuo statu peccati detinet. Unde Doctores communiter docent concubinari, sicut, & meretricem ordinari abholi non debet nisi dimissa Concubina, ac etiam aliqui addunt, aut muliere suspecta, cuius retentio scandalum daret, licet cum ea non pecteat, Ita Navarrum, Sanchez, Fillius, Buseph, & alii.

119 Sed Difficultas est: Au copula cum ipso alterius de futuro fit fornicatio simplex, vel adulterium. Afferunt plures Doctores spofaliam addere fornicationem sponi, vel saltem spofaliam novam malitiam iniuriae specie distinctam, & in confessione necessariò explicandam. Ita Sanchez, Coninch, Hurt, Tancred, Diana, Fillius, & plures ali. Negant alii, & probabilius spofaliam novam addere malitiam fornicationis, qui proinde dicunt hanc circumstantiam non mutare (speciem), nec esse necessario in confessione aperiendam, quia per ipsa formulam sponiatus sibi ad matrimonium, sive coniugatum, sive tantummodo ratum, & idem tunc tantum erit adulterium, ut iam diximus lib. 4, sent. disp. 7, q. 9, art. 3; 107. cum Ponce, Meracio, Caspensi, Brancato nostro, Tamburino, & alii. Præterea est Difficultas, an copula fidelis cum infidei fit fornicatio simplex, vel addat novam malitiam specie distinctam, eam libertatem non denegare, tales autem sunt causa in probatione conclusio ad dicitur, quam tenet Saloniūs 2, 2, quæst. 65, art. 2, contr. 2. Pafq. deci. 48, & alii, ac etiam probabiliter reddit quotidiana praxis præterim in Romana Curia, ubi huiusmodi Eunuchi permittuntur in servitium Musice, & Ecclesiasticum. Alia ad hoc quintum Decalogi preceptum spectantia videantur disp. 8, cit. q. 2.

120 Tertia species est adulterium, quod est inordinatus concubitus cum persona conjugata, sive vir tantum, aut mulier, sive uterque conjugio sibi copulati, quo conjugatus thorax violatur, unde adulterium, ut ait Alesforus, ex ipso nomine dicitur quasi accessus ad alienum thorum, qui illius concubitus tripliciter fieri potest, vel cum est conjugati cum soluta, vel conjugato cum soluto, vel conjugato cum coniugato, & cetero: est autem peccatum mortale, & gravissimum fornicatione, ac etiam superius tunc propter violationem fidei conjugalis ac etiam propter dampnum filiorum legitimorum, & aetiam mala ex eo peccato consequentia, ac proinde Job. c. 31, applicavit illud magnum nefas, & iniquitatem maximam, Hoc nefas, & sinuas maxima, & ignis usque ad perditionem devorans, & eradicans genimini, & aliquando etiam cum stupro coniungi potest, ut cum conjugatus rem habet cum virgine; est autem tempore peccatum, etiam adulterans coniugis, sic contentus, et quod enim tunc illius iniuria non sit, quia scient, & volenti non sit iniuria, sit tamen ipsi statu coniugali, Sacramento Matrimonii, & hunc sexto Decalogi præcepto: quod si feminam adulterans fit conjugata, gravissimus habetur peccatum, quam si vir, propter incommode graviora, ut v. g. dampnum hereditis, prolis incurritudinem, & cetero, adhuc gravissime censetur, si uterque adulterans coniugatus sit, quia due iniuriae resultant in atrio; coniugem in confessione exprimenda, quia autem peccata contra fidem coniugii sub adulterio comprehendantur, que sufficiunt causam ad divortium præbeatam, declaravimus lib. 4, sent. disp. 2, art. 1, n. 563. Tres autem hic solent occurre difficultates. Prima est, an adulterer teneatur filium ex adulterio sive peccatum detegere, non legitimos debita sibi parte hereditatem privet. Secunda est adulterer teneatur prædicta damna restituere, sicut tenetur adultera. Tertia est de filio illegitimo: cuius pater ignoratur, a quo debet alimento accipere, quando nimis duo eadem mulierem coniugaverunt, & incertum est, quis eorum sit eius pater, quas difficultates ex professo trahimus disp. 9, cit. q. 3, art. 1. Vide restitutio facienda ratione adulterii.

121 Quarta species est incestus, qui est coitus cum consanguinea, vel affinis intra quartum gradum, quod vinculum consanguinitatis, vel affinitatis luditur, & est peccatum mortale gravissimum præcedentibus, & est gravissimus, quo gradus, & cognitio est propinquior, unde incestus cum consanguinea maius est peccatum, quam cum affine, & inter consanguineas cum coniunctiori, & propinquiori, sicut etiam inter affines, & tunc gravissimus est cum affine, quam cum cognato spirituali, vel legali. Quæstio tamen est inter Doctores, An omnes incestus sunt eisdem specie, hoc est, an incestus cum Consanguineis differat, specie ab incestu cum Affinis, & tunc, an incestus cum alteris ex predictis in uno gradu usque ad quartum, nam in aliis a quo est simplex fornicatio, differat specie ab incestu in alio loco debite.

122 Quod vero spectat ad cognitionem spiritualem, satis etiam probabile est, ejus violationem per actum luxurie inter Patrum, v. g. vel Matrinum cum ipso baptizato, quamvis propriètate ad hanc speciem non pertinet, habere tamen speciale deformitatem ratione eius circumstantia cognitio, spiritus isti fit in confessione aperienda, & ratio est, quia incestus spiritualis addit circumstantiam Sacramenti, ratione